

inden van
Zending —

K. S.

voord. Van
1. Zondag-
goed deed;
Omdat de
en geschre-
te verant-
willen, dan

127278

EEK

nder deze
het ver-
mijk van
aur nood-
archisten,
van mill-
of jeugd-
zedelijke
geest van
worden is
kerken in
dal daar-
verwacht

van dezen
coulissen
aadslagin-
geweest,
edaan dat
uitschland
men van

at berich-
eden ver-
riet wijze
n concen-
den opge-
akt; Chris-
koop van
kende be-
f de hoop
amenleven
et geloofs-
ou blijven

somber in
e Duitse
nnen ont-
ristendom
te richting
meer rijp
ikelen wil
strijd voor
ndige ont-
er zoover
rde Chris-
then stam-
is om het
te houden,
opruimen
machten."

christelijke
naal-socia-
len, geest-
vooral in
seren. De
en wereld-
te kringen
ervlakkige
maar dat
effen. "Het
len indruk
christelijk
schuil ging
verklaren
oop loopen
men voor-
ristendom
biv, van
nmerschen
ig en zelfs
lezing hiel-
lizissimus".

n en min-
te geest is
van jonge
gedrongen
naren geest
d zijn ont-
nen in het

leger de meest uiteenlopende meeningen en men wil er de meest verschillende dingen; het laat zich nauwelijks aanzien, hoe men de eenheid zou moeten herstellen onder de gegeven omstandigheden. De ethiek van den soldaat is slechts een formaliteit geworden.

Ludendorff is als een „schuimbekkende Don Quichote" het christendom te lijf gegaan en hij heeft vele navolgers gehad. De leidende nationaal-socialistische figuren hebben met dezen gang van zaken niet slechts genoegen genomen, maar zelfs openlijk of bedekt dit optreden aangemoedigd. Zij hebben blijkbaar niet willen inzien dat de betrouwbaarheid van het leger door het aankweken van een nihilistische geesteshouding er niet op zou vooruit gaan en dat er in de toekomst groote gevaren van zouden zijn te duchten.

Nee, men heeft ook hier de gelegenheid weer aangegrepen om te sloopen en af te breken.

Want het christendom en de invloed die daar van uitging moest en zou over alle fronten teruggeworpen en gebroken worden. Al zouden de gevaren op ander gebied ook weer vermeederen, dit zou de leidende elite dan aanvankelijk op den koop toe willen nemen. Men heeft begrepen, dat de christelijke kerk het laatste en heichste steunpunt was voor de krachten van het herstel. Daarom moest dit bolwerk zoo krachtig mogelijk worden aangevallen en geen middel daartoe ongebruikt gelaten worden. In het leger, in de maatschappij moest er zooveel mogelijk met christelijke normen gebroken worden. Met niets ontziende scherpheid werd telkens weer het gebod uitgevaardigd om de laatste resten van christelijken gemeenschapszin uit te bannen.

Volgens Rauschning moet dit proces doorgaan tot het bittere einde toe. De stichting van een nationale Katholieke kerk is nog slechts een kwestie van tijd. De Roomsche kerk moet los gemaakt worden uit het internationale verband waarin het is vastgeklonken. Als dit eenmaal gebeurd is, dan zal de stichting van een nationale kerk ook slechts een overgangstoestand zijn. Volledige uitroeiing van het christendom zal noodzakelijk moeten volgen! Rauschning is van meening, dat het bestaan van het christendom goed beschouwd door het nationaal-socialisme veel grondiger is aangetast, dan door het bolsjewisme.

Misschien dat menigeen nog schrikt als hem een dergelijke uitspraak onder de oogen komt. Dat het nationaal-socialisme nog scherper koers zou zetten dan het bolsjewisme, is velen misschien nog te kras gesproken. Staat deze partij volgens art. 24 van haar program niet op den grondslag van het „positieve christendom"? Wij hebben echter reeds gezien welke waarde aan dergelijke verklaringen moet worden toegekend. En weer afgaande op de tactiek, zijn we geneigd Rauschning in het gelijk te stellen. De kerk wordt niet met rust gelaten. Het eene privilege na het andere wordt haar ontnomen. Ze kan slechts blijven bestaan in zoverre ze zich onder controle wil stellen van het machtsapparaat en mee wil werken om de machtspositie van de leidende groep te versterken.

Kan onder deze omstandigheden van het christendom nog iets goeds verwacht worden? Zal de kerk nog „verzamelen" kunnen blazen in den strijd tegen dit nihilisme? „Ik ben niet van meening, zegt de auteur, dat de ontwikkeling der dingen in Duitschland snel zal gaan, hoewel dat ook niet is uitgesloten. Maar als het ooit geschiedt zonder dat het land door de volstrekte anarchie heen behoeft te worstelen, dan zal het alleen mogelijk zijn op de wijze der thans reeds levende ethische oppositie, die in het christendom verankerd is. (p. 122).

Arm land, dat zich in den greep bevindt van dergelijke anti-christelijke machten!

Mogen de christenen zich daar van hun zware roeping bewust zijn en in getrouwheid leven bij het Woord des Heeren! Mogen ze versterkt worden in het geloof en in dezen grooten nood nauw verbonden samen strijden den goeden strijd des geloofs!

De Heere zij met de kinderen des Verbonds, die christelijk onderwijs moeten missen, die in nationaal-socialistische organisaties ingelijfd zijn en verplicht worden aan allerlei oefeningen mee te doen, die in strijd brengen met Gods geboden; de Heere zij met de dienaren des Woords, die reeds lang verhindert zijn hun ambtelijk werk te doen en met de predikantsvrouwen, die in bewaakte pastorieën in het verborgen leed dragen, en met de gemeenten, waar geestelijke surrogaten opgediend worden; de Heere zij met Zijn kerk in Duitschland in deze moeilijke tijden, met de mannen, die aan het front strijden, met de vrouwen, die vol zorgen hun gezinswerk doen. Hij geve vastheid in het geloof en in den wandel, en Hij helpe met Zijn genade al die bekommerde en verslagen harten. De Heere geve bovenal uitkomst uit dezen nood en Hij doe spoedig normaler tijden aanbreeken! Tijden, waarin met de christelijke normen in het leven weer gerekend wordt en Gods ordonnantien geëerbiedigd worden!

En vooral — zij er bij ons allen getrouwheid in het beproeven van de geesten. Een waarschuwend stem klinkt er ook weer uit dit boek.

Moge voortgaande reformatie in de kracht Gods

ons volksleven zelfs voor een begin van nihilistische revolutie bewaren!

D.

H. M.

Naschrift. Nadat het eerste artikel, waarin enkele opmerkingen gemaakt werden over de wijze van bewerking, verschenen was, werden wij door vriendelijke tussenkomst van één van de lezers van dit blad, in staat gesteld kennis te nemen van de vijfde Duitse uitgave van dit boek, verzorgd door de Europa Verlag, Zürich—New York.

Vergelijking van deze oorspronkelijke uitgave en de Nederlandsche bewerking doen al spoedig zien dat de verschillen tusschen deze twee inderdaad niet groot zijn. Het is volkomen te billijken, dat de bewerker een gedeelte van het hoofdstuk: Die Krise heeft weggelaten. Opname van deze stukken zou misschien tot allerlei sensationele beschouwingen aanleiding gegeven hebben en de waardeering van de rest van het boek verminderd hebben. Trouwens, ook voor de vertaling hebben wij veel lof. Het is geen gemakkelijke opgave het zware Duitse van Rauschning in vlot Nederlandsch over te brengen.

H. M.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Christelijk-Sociale Arbeid in het Verleden.

Een van de verdiensten van het boek van Peter Drucker: „Te End of Economic Man", is, dat het behoorlijk aandacht schenkt aan den Christelijk-socialen arbeid, die in de vorige eeuw is verricht, vaak met boven-menschelijke inspanning en ondanks krachtige tegenwerking.

Die arbeid was niet gezien; in de 19de eeuw heerschte de overtuiging, dat het Christendom had „afgedaan", dat de religie was „overwonnen". De bijtende spot der Fransche revolutionaire denkers had zijn uitwerking niet gemist; de z.g. verlichte mensche wilde van geen Godsbestuur weten; het materialisme in zijn vele vormen ondermijnde het geloof in den Schepper; met onbegrijpelijk welbehagen en enthousiasme verkondigde de moderne mensche, dat hij slechts stof, en dat zijn z.g. geestelijke activiteit niets anders dan een soort begeleidend verschijnsel van wetmatig verlopende stoffelijke processen was. Ook het Marxisme loochende het eigen karakter van den geest; het kwam met zijn bijzondere verklaring van de historie, en richtte zijn aanvallen op hen, die, zooals het heette, in een „boven-natuurlijke macht" geloofden.

Liberalen en socialisten, vooraanstaanden op het gebied van wetenschap en kunst, volksleiders en hun volgelingen, hielden niet op met aan hun ongelooft uiting te geven; het Christendom beleefde moeilijke tijden; het werd niet als verlossende prediking voor de wereld beschouwd, maar eerder als hindernis voor den waren vooruitgang gebrandmerkt.

Het kwam immers niet met moderne wetenschappelijke theorieën, noch met een program van sociale revolutie; zijn stem leek zwak te midden van hen, die luid de geboorte van een nieuwe maatschappij of de zegen der wetenschap verkondigden.

In die tijden was het Christendom veracht; het deed beter te zwijgen of zich geheel gewonnen te geven.

In die tijden is er niettemin heel veel arbeid verricht, waarvan de zegenrijke werking tot op heden merkbaar is.

Kenmerkend voor den Chr.-socialen arbeid is geweest, dat hij zich richtte op de noden van het individu of van de kleine groep. In kleinen kring werd gestreden voor lotsverbetering en waardeering van den mensch als schepsel Gods. In die fabriek en op dat landgoed, in die positie of in dat werk. Dat was misschien mede de oorzaak, dat daarover kleineerend werd gesproken, in een tijd, waarin alleen heil van de revolutionaire beweging werd verwacht. En toch is dat kleine, verachte, maar in wezen heroische werk van grooten invloed geweest; het heeft niet alleen veel directen zegen geschonken, maar ook de basis gelegd voor een krachtige organisatie.

Het doet goed, waardeerende woorden over dien arbeid te lezen. Want dat is inderdaad juist: in Christelijke kringen werd het groote gevaar van een mensch- en maatschappijbeschouwing, die in de 19de eeuw heerschte, duidelijk onderkend. Men wist waarheen zij zou leiden.

De „religieuze krachten", schrijft Drucker, poogden te voorkomen, dat de mensch vermorzeld werd tusschen den bovensten molenstein van de kapitalistische industrie en den daaronder liggenden molenstein van de proletarische beweging. Er werden, vooral door de lagere geestelijkheid, talrijke coöperatieve organisaties gevormd, zoowel op het gebied der productie als op dat der consumptie. En dat dikwijls, ondanks de oppositie in eigen kring, door hogere geestelijke of politieke autoriteiten. Zoowel Protestanten als Katholieken vochten tegen de feudale landgoederen,

tegen de onttrekking van land aan de agrarische bewerking, een onttrekking, die talrijke onafhankelijke boeren van hun land beroofden.

Drucker heeft hier natuurlijk vooral het oog op toestanden in Duitschland, en ook in Engeland, waar de boeren harde tijden hebben beleefd, de pachters van hun land werden verjaagd, met moeite in cultuur gebrachte gronden tot wildernissen werden teruggebracht, omdat de jachttheer het wilde. Tijden, waarin degenen, die tot bloeds toe voor de voedselvoorziening der massa werkten, eerder als een plaag dan als een zegen werden beschouwd. De geschiedenis der boerenbevolking kent vele zwarte bladzijden. Wie het voor hen opnam, wist zich zeker van den tegenstand der machtigen.

Drucker wijst erop, dat in verschillende landen de (wat hij zwak noemt) „religieuze krachten" zich tegen die verdrukking verzetten, en werkten voor de bevrijding der boeren uit de al te sterk knellende banden. In Ierland, zoowel als in Protestantisch Pruisen, in de Slavische gedeelten van het voormalige Oostenrijk-Hongarije en in de Scandinavische landen.

En, vervolgt hij, een dergelijke strijd werd met succes ondernomen om de rechten van den handarbeider te verzekeren, niet alleen om zijn economische en sociale positie steviger te maken, maar ook om hem in zijn eer te herstellen. Het is, gaat Drucker voort, zeer zeker van beteekenis, dat twee menschen in Duitschland de oorzaak dezer beweging waren, menschen, die van tegenovergestelde polen der samenleving kwamen en die niets anders gemeen hadden dan hun overtuiging, dat de economische en mechanistische maatschappij gedoomd was ten onder te gaan. Die twee waren de bisschop Von Ketteler, een afstammeling van de meest trotsche, rijke en machtige aristocratische familie, en de proletariër Kolping, die uit de laagste lagen der samenleving kwam en die zijn weg naar het priesterschap door honger en vernedering heen, moest bevechten. (Adolf Kolping stichtte in 1847 in Elberfeld zijn „Gezellenvereniging", en zette eenige jaren later in Keulen zijn arbeid voort. Hij vormde kringen van Roomsche arbeiders, die aan de bescherming van St. Jozef werden opgedragen. Die St. Jozef-gezellen-vereeningen zijn, zooals men weet, zeer bekend geworden.)

Drucker heeft het maar steeds over de reactie tegen de „economische opvatting" der maatschappij; daaruit verklaart hij al de Christelijk sociale bewegingen van de 19de en de 20ste eeuw. We hebben reeds eenige malen opgemerkt, dat die Christelijk-sociale actie een geheel ander, veel krachtiger fundament heeft en ook een veel hogere doelstelling, en dat de strijd tegen die maatschappij-beschouwing veel meer inhoudt, dan hij meent. Ook missen we in zijn boek verschillende menschen, die in de Christelijk-sociale beweging een belangrijke taak hebben vervuld. Geen beschrijving is volledig, of zij moet ook den arbeid in Nederland grondig weergeven, en de kerkelijke historie in ons land in haar taak betrekken. Maar daarvan weet Drucker blijkbaar weinig of niets.

Wel heeft hij aandacht voor het werk in andere landen. Hij meent, dat de „burgerlijk-liberale en de Marxistische generaties" na den dood van John Stuart Mill, geen enkelen onafhankelijken en origineelen leider op sociaal gebied hebben voortgebracht, maar dat aan de andere zijde een groot aantal van de „onafhankelijke en originele, sociale en politieke filosofen van de laatste vijftig jaren zich tot de religie wendden". Hun religieuze ervaring, heet het, was zonder uitzondering gefundeerd op de erkenning van de onvermijdelijke ineenstorting van de kapitalistische en socialistische orde, die hen dwong een nieuwe basis te zoeken, waarop zij het sociale gebouw zouden kunnen grondvesten. Drucker noemt dan „vier prominente voorbeelden" van Europeesch radicaal Christendom: de Rus Berdjajew, die als theoretisch Marxist van bijzonder formaat begon; de Engelschman Chesterton, die een sociaal hervormer was, de Duitse Protestant Dr Barth, die nog altijd socialist is, en Dr Brüning (de gewezen kanselier), die secretaris van het R.-K. Vakverenigingsverbond was.

Nu willen we niet onderzoeken of en in hoeverre deze keuze gerechtvaardigd is, en nog veel minder de relatie der genoemde denkers tot de Christelijke belijdenis nagaan.

We willen alleen er de aandacht op vestigen, dat de formule, die Drucker hier gebruikt, toch wel bewijst, dat zijn idee omtrent het Christelijk geloof zeer wonderlijk is. Want er is natuurlijk geen sprake van, dat de „religieuze ervaring" van den Christen gebaseerd kan zijn op de „onvermijdelijke ineenstorting van de kapitalistische en socialistische orde", en dat zijn geloof vrucht zou zijn van het zoeken naar een „nieuwe basis" voor zijn „sociaal gebouw".

We zouden het wellicht niet noodig geacht hebben, hierop de aandacht te vestigen, wanneer niet Drucker, voortgaande in zijn redeneering, straks „vaststelt", dat de kerken in „hun taak", n.l. die van de „vestiging eener nieuwe sociale orde, geheel in gebreke zijn gebleven. Tot zulk een conclusie komt hij, die de wereldbeschouwing van